

Polcra való

– főszerkesztői könyvajánlók –

A történelem segédtudományai között az archontológia művelése Magyarországon komoly elődökre tekint vissza. Bölöny József, Fallenbüchl Zoltán, Markó László és mások művei mellé a diplomáciatörté-

net hiánypótló kézikönyve látott napvilágot: a Rákosi- és Kádár-korszak külképviselet-vezetőinek életrajzi adattára. A külügyi apparátus átalakulásának és működésének változásait, hangsúlyeltolódásait összegző, terjedelmes bevezető tanulmány akár önálló kötetként is megjelenhetett volna. Az adattár közel négyszáz konzuli, rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri, illetve rendkívüli és meghatalmazott nagyköveti rangban levő diplomata életrajzát mutatja be. A szócikkek személyes, tanulmányi és karrieradatokat tartalmaznak. Külön fejezet szól a külképviseletek archontológiájáról, országonként megadva a diplomáciai kapcsolatok felvételének időpontját és szintjét, a képviseletvezető nevét, beosztását, továbbá akkreditálásnak, megbízólevele átadásának és visszahívásának időpontját. Néhány név, akikről talán nem is tudjuk, hogy diplomaták (is) voltak: Bölöni György, Károlyi Mihály, Schiffer Pál, Szekfű Gyula, Weil Emil.

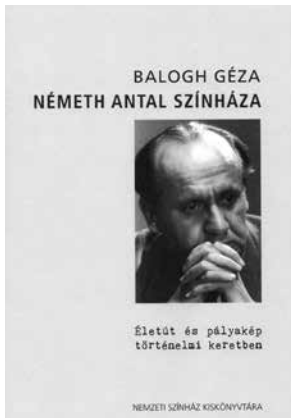
Főkonzulok, követek és nagykövetek 1945–1990. Szerkesztette: Baráth Magdolna – Gecsényi Lajos. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 2015. 306 o. ISBN 978-963-416-007-6

„Vannak megírhatatlan könyvek, melyeket mégis meg kell írni” – mondta Révész Sándor saját Aczél György-monográfiájáról. Mindez mélységesen igaz Szálasi Ferenc biográfiájára is. Maga a történelmi

pozíció is sajátos: Szálasi működésének legintenzívebb periódusa csupán néhány hónap, mégis kitörölhetetlen bűnök forrása. Életrajzírójának úgy kellett áttekintenie a pályaképet, hogy a magyar történelemben játszott szerepe szempontjából szinte lényegtelen korábbi évtizedek ténszerűsége ne szenvedjen csorbát. Karsai László a kérdéskör avatott szakértője. Szakmai felelősségét mi sem jelzi jobban, mint hogy műve húsz éven át készült, s még ezek után is megfogalmazza kétségeit a tudatosan vállalt objektivitás elérésével kapcsolatban. A – talán jelképesen – tizenhárom fejezetre tagolt monográfia értelemszerűen a családi háttér és az ifjúkor taglalásával kezdődik, s a Szálasi-perrel zárul. A lineáris vonalvezetést tematikus részek szakítják meg a Nyilaskeresztes Párt társadalmi bázisáról, az 1939-es választásokról, a nyilas uralomról. A függelékből a Szálasi által kreált kifejezések értelmező szótárára hívom fel a figyelmet, mint pl. életmunka, érdekiga, halálcsőd, kislét, népszemélyiség, vérhaza.

Karsai László: Szálasi Ferenc. Politikai életrajz. Balassi Kiadó, Budapest, 2016. 524 o. ISBN 978-963-506-976-7

Németh Antal ma már a tévedés kockázata nélkül nevezhető a 20. század első fele legnagyobb formátumú színházi rendezőjének és színházigazgatójának. Mindössze harminckét éves, amikor 1935-ben átveszi a Nemzeti Színház vezetését, páratlan miniszteri felhatalmazással: minden élő szerződés semmis, tehát belátása szerint alkalmazhatja a társulat új, és szerződöttetheti vissza régi tagjait. A színjátszás esztétikájából doktorált Németh kilenc éves vezetői periódusa az intézmény színvonalának radikális emelkedését, repertoárjának megerősödését, színészi gárdájának tündöklését eredményezi. A magyar politika jobbratolódását fokozódó ellen-szenyvvel figyelő igazgatót a német megszállás után eltávolítják, de ez sem elég ahhoz, hogy 1945 után a kommunista párt visszaengedje a színházi életbe. Elveszti egyetemi magántanári praxisát is. Csak 1956 nyaratól rendezhet, és csak vidéken. Tisztelői a lakásán kereshetik fel. Szakmai rehabilitálását az 1988-ban Koltai Tamás szerkesztésében megjelent *Új színházat!* című tanulmánykötete segítette elő. A most megjelent életrajz bemutatja a tudós-rendező-pedagógust, s a pályáiv fejezeteit: az igazgatást, a kitaszítást, s a kései visszahívást.

Balogh Géza: Németh Antal színháza. Életút és pályakép történelmi keretben. Nemzeti Színház, Budapest, 2015. 140 o. ISBN 978-615-5119-03-3

Meglepő és ötletes a megközelítés: a szerző – maga is rendező, sokáig a József Attila Színházat igazgató Léner Péter – „párhuzamos életrajzainak” origója közös: a személyes kapcsolat. Különbség a kontaktusok jellegében és intenzitásában rejlik; így tárul fel az olvasó előtt három markáns, de vég-eredményében kudarcos rendezői pályakép a 20. század második feléből. Az első az Auschwitzot megjárt Egri István, a „Dacos”, ahogy pályatársai nevezték. Lénernek – tiszteletből, korkülönbségből – Pista bácsi. Aki – némi képzavarral élve – mindig gondolkodás nélkül kimondta, amit gondolt. Meg is lett a következménye. A második Marton Endre. Nemzeti színházi főrendező, majd igazgató, a színiakadémia tanára, Léner egykori osztályfőnöke. Munkássága a színháztörténet önálló fejezete. 1978-ban leváltják, meghasonlik, meghal. A harmadik Kazimir Károly, az aczéli kultúrpolitika sikeres színházcsinálója, a kísérletező rendező, publicista és pedagógus, párttiszségek betöltője. A rendszerváltáskor éppen ő a színművészeti főiskola rektora. A változásokat riadtan szemléli, lemond, visszavonul, 1999-ben meghal. A könyv szubjektíven objektív esettanulmány: segít megvilágítani, milyen is volt a közelmúltunk.

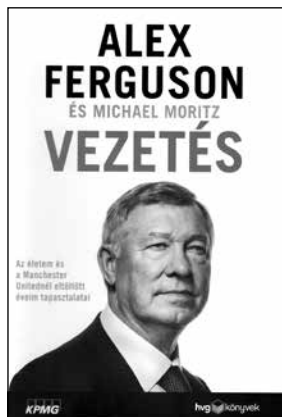
Léner Péter: Pista bácsi, Tanár úr, Karcsi. Színházi arcképek. Corvina Kiadó, Budapest, 2015. 272 o. ISBN 978-963-13-6301-2

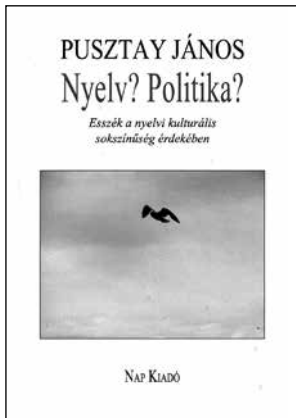
A komolyzene történetével évtizedek óta akadémiai szinten foglalkoznak zenetudósaink. A „könnyű műfaj” azonban nehezen kapott létjogosultságot tudományos fórumokon. Legalábbis eddig. Tizenhárom, jórészt fiatal kutató (legtöbbjük 1972–85 között született) már nem kortárs visszaemlékezőként tekint vissza (olykor a 21. századig terjedően) az '50-60-70-80-as évek operett-, cigányzenei, könnyűzenei, filmzenei és alternatív zenéi világára, hanem koncepciózusan, erősödő fogalmi apparátussal, bő forrásbázis alapján keresi a csomópontokat, a majdani szintézis igényével. Loch Gergely, Imre Zoltán, Szabó Ferenc és Riskó Kata műfajelméleti megközelítéssel, Heltai Gyöngyi és Csatári Bence politikatörténeti aspektusból, K. Horváth Zsolt és Ignác Ádám a beat világa felől, Ring Orsolya, Tóth Eszter Zsófia és Barna Emília az alternatív irányából közelítenek a zenekultúrához. Hajnóczy Csaba Tarr Béla filmzenéiről, Tófalvy Tamás napjaink zeneközvetítési technológiáiról értekeznek. A kötet a párbeszédre helyezi a hangsúlyt, mint ahogy a könyv alapját képező 2014-es szakmai konferencia célja is elsősorban a kutatók iránti érdeklődés felkeltése volt.

Műfajok, stílusok, szubkultúrák. Tanulmányok a magyar populáris zenéről. Szerkesztette: Ignác Ádám. Rózsavölgyi és Társa, Budapest, 2015. 224 o. ISBN 978-615-80071-4-6

A futballrajongók aligha felejtik el az 1999-es Bajnokok Ligája döntőt. A Bayern München a rendes játékidőt 1:0-ás vezetéssel zárta. A bíró három perc hosszabbítást jelzett. Az UEFA elnöke már ráhelyezte a klub szalagját az átadandó kupára, ám a Manchester United a 91. és 93. percekben megfordította a mérkőzést. Alex Ferguson, a MU menedzsere (ekkor még nem „Sir”, de még ebben az évben lovaggá ütötték) a meccs folyamán mindössze kétszer cserélt, a második félidő közepén és végén. A két behozott játékos szerezte a két gólt. Mindez csupán sportstatisztikai kurióznak tűnik, de koránt sincs így. A skót edző közel négy évtizedet töltött futballklubok élén, mintegy félszáz trófeát begyűjtve. Teljesítményét topmenedzserek irigylik. A bestseller vezetéstudományi szakkönyvek szerzői legtöbbször maguk is sikeres vezetők voltak (Dale Carnegie, Lee Iacocca, Harvey Mackay), nem tűnik tehát időpazarlásnak Ferguson tanulmányozása. A kötet fejezetei a gyakorlati menedzsment lépéseinek megfelelően tagolódnak, az igazán érdekes pontok azonban személye által válnak élővé, mint a fegyelem, a motiváció, a csapatmunka, a felkészülés, az utánpótlás, a kudarc vagy a kritika.

Alex Ferguson és Michael Moritz: Vezetés. Az életem és a Manchester Unitednél eltöltött éveim tapasztalatai. HVG Kiadó, Budapest, 2016. 344+32 o. ISBN 978-963-304-376-9

Mit tehet egy Príma Primissima-díjas nyelvészprofesszor, ha nem csupán a szűken vett szakma számára van mondanivalója? Természetesen népszerűsítő formát választ, például az esszét. Az alapok továbbra is szigorúan tudományosak, de a forma könnyedebb: persze, ehhez is érzék kell. Nem publicisztikáról van ugyanis szó. A szerző a mindenkori többség felelősségét firtatja a nyelvek továbbélésének érdekében. Mint írja, az asszimilálódás elkerülhetetlennek látszik: századunk végére eltűnhet a ma használt nyelvek fele – a pesszimisták szerint akár 90%-a. Puszta sokszínűség-párti, miközben tudomásul veszi a globalizáció tényét. Nem visszafordítani akarja a tendenciát, hanem kialakítani, elfogadtatni, terjeszteni a nyelvek túlélési stratégiáit. Kutatásainak középpontjában a finnugor nyelvek állnak, megállapításainak zöme oroszországi tapasztalatokon alapul. A nyelv és identitás kérdésköre számára elválaszthatatlan, nem tudói „elefántcsonttoronyról” van tehát szó. A nyelvmentés és a nyelvpolitika szükségessége mellett érvelve szóba kerül az iskola, az irodalom, a felnőttoktatás felelőssége. Talán éppen az ilyen megközelítések segítik elő a közérdeklődés felkeltését.

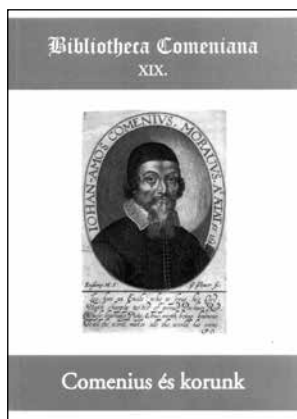
Puszta János: Nyelv? Politika? Esszé a nyelvi kulturális sokszínűség érdekében. Nap Kiadó, Budapest, 2016. 144 o. ISBN 978-963-332-099-0

A kutatói pálya első lépcsőfoka a forrásfeltárás és -kritika. A következő az analízis és interpretáló képesség. A legkiválóbbak kvalitásai a szintetizáló képességben öltönek testet. Ám lehetséges – de nem szükségszerű – még egy lépcső: az önértékelés, összegzés szintje. Kozma Tamás már az *Erdei séta* című önéletrajzával megmutatta, képes úgy visszatekinteni, hogy nem csupán sorba rendezi az eseményeket és eredményeket, hanem ezekből új tartalmat épít. Mostani műve tudományos igényű, személyes hangvételű szakkönyv. Címe a rendszerváltozás pillanatát idézi fel: a szerző egyetlen pontba sűrítve, s e pontot origóként használva tárja fel az oktatásutatról összetevőit. Négy fő fejezete e köré épül, úgymint: kié a rendszerváltozás, kié az iskola, kié az egyetem és kié a tudás? A könyv módszertanilag is újszerű, amennyiben szerzője huszonöt korábbi, az elmúlt bő másfél évtizedben, de főleg az utóbbi néhány évben megjelent írását dolgozta egybe. Nem stilsztikai, hanem tartalmi egységesítésről van szó, a tanulmányok szerkezeti összefűzéséről, a kötet belső koherenciájának megteremtéséről, a leírtak kiegészítéséről. A végeredmény mutatja: e kérdéskörnek a szerzőnél ma aligha van jobb ismerője.

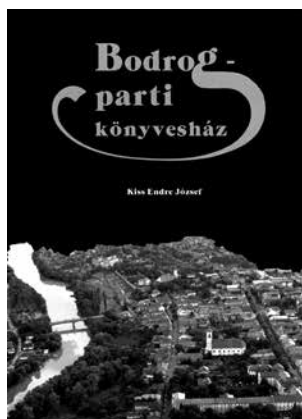
Kozma Tamás: A pillanat. Esszé az oktatásutatról. HTSART – Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2016. 264 o. ISBN 978-615-80411-3-3

A Magyar Comenius Társaság 1986-ban alakult Sárospatakon, s azóta egy-két éves időközökkel folyamatosan közreadja *Bibliotheca Comeniana* című könyvsorozatát. Ezek egy része comeniusi szövegfordításokat tartalmaz, túlnyomó többségük azonban tanulmánykötet, amelyek alapját a Társaság évente megrendezett tudományos felolvasóüléseinek elhangzott előadások képezik. A legújabb kiadvány a 2015. és 2016. évi konferenciák anyagából válogat. A *Comenius és a játék* fejezetben tizenegy, a *Comenius és a hit* címűben tizenhárom előadás olvasható. Az *Emlékezés és laudáció* fejezet további nyolc írást közöl. A tanácskozások jellemzője, hogy résztvevőik között sárospataki, illetve zempeleni illetőségűek ugyanúgy találhatók, mint ide éppen a kutatási témáikkal kapcsolódó, a régiótól egyébként távol élő szakemberek. Újdonság, hogy ebben a kötetben két cseh vendégelőadó szövegét eredetiben olvashatjuk, magyar nyelvű rezümékkel. A kiadvány a Társaság aktuális dokumentumaival és vezetői beszámolóival zárul. A sorozat korábbi tizennyolc kötete immár az interneten is elérhető: a mintegy négyezer oldalnyi szöveg az Arcanum Digitális Tudománytár honlapján (www.arcanum.hu) kapott helyet.

Comenius és korunk. Bibliotheca Comeniana XIX. Szerkesztő: Kováts Dániel. Magyar Comenius Társaság, Sárospatak, 2016. 320 o. ISSN 0237-6024

Napjainkban átalakultak a könyvtárak is: a kultúra és a tudomány egykori „szent őrzői”, a raktári állományt csak a „beavatottak” számára hozzáférhetővé tevő intézmények kinyíltak. Ebben a viszonyrendszerben kell elhelyeznünk a Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtárának múltját és jelenét is. Igazgatója, a kötet szerzője nemcsak a könyv- és könyvtártörténet terén rendelkezik széles körű tapasztalatokkal, hanem a könyvtárosi hivatás kihívásaival is tisztában van. Jelen kötete mégis elsősorban a kutatót fémjelzi: a Nagykönyvtárral, a könyves művelődéssel, a pataki könyvsorsokkal és jeles személyiségekkel kapcsolatos cikkek, recenziók, megnyitó beszédek sorakoznak lapjaiban. Tematikájuk évszázadokat ível át. Közös vonásuk a Gutenberg-galaxis iránti elkötelezettség, a „pataki szellem” megidézése és az ismeretterjesztő szándék. Mindebből kitűnik, hogy Kiss Endre Józsefnek nem pusztán foglalkozása és munkahelye, hanem hivatása és második otthona van. A pataki Nagykönyvtárnak a múltban is szerencséje volt tudós könyvtárnokaival, Harsányi István, Újszászy Kálmán, Czeglé Imre, Szentimrei Mihály magasra tették a mércét. A több mint hatvan közlemény a szerző szakmai hitvallásaként is értelmezhető.

Kiss Endre József: Bodrog-parti könyvesház. Hernád Kiadó, Sárospatak, 2016. 516 o. ISBN 978-615-80403-6-5